

Artikel

Schuren tegen het culturele systeem

Een open blik zou niet misstaan

Het discours over de kloof tussen de Randstad en de 'rest van het land' is niet alleen een politiek issue. Ook in het culturele veld speelt een dynamiek die ervoor zorgt dat de toegang tot fondsen en gevestigde instituten voor nieuwe en regionale makers ondermaats blijft. Dat er een kloof gaapt tussen daar waar cultuur wordt bepaald en gemaakt. *Boekman* vroeg drie cultureel ondernemers te reflecteren op deze dynamiek en de actie die zij daarop nemen.

Observeren, veranderen of bestormen; er zijn tal van partijen die zich aan de randen van het culturele systeem bevinden. Partijen die tegen het systeem aanschuren of er net buiten staan, zich op geheel eigen wijze tot het Nederlandse culturele speelveld verhouden. Wat veel van deze spelers bindt is dat ze de centralisatie van beleid, macht en subsidiegelden bevragen. Waar de één vraagtekens plaatst bij de verdeling van fondsen tussen de Randstad en de 'rest van het land', onderzoekt de ander de toegang tot het systeem van kunstenaars met een migratieachtergrond. Voor een partij als design- en mediacollectief Concrete Blossom staat juist de jonge stedeling centraal: de bewoner van hyperdiverse buurten waar de cultuur van de toekomst wordt gevormd.

Wat wordt eigenlijk bedoeld met zoiets als 'het cultuursysteem'? De eerste gedachte gaat wellicht uit naar de gesubsidieerde instellingen, het met overheids gelden ondersteunde subsidie-stelsel. Hoe verhoudt de toekomstige cultuur-maker zich daartoe? Iedere partij in dit verhaal interpreteert die vragen op eigen wijze, met een frisse blik, zoals Maureen Prins, directeur van het Brabantse BROET, Riad Salameh van SALWA Foundation en Malique Mohamud van Concrete Blossom. Zij vertellen over hun positie en dynamiek ten aanzien van het culturele speelveld.

Sarah Haaij

Stad – land

‘Zo lang de treinreis van Amsterdam naar Eindhoven nog steeds langer is dan andersom, moet er iets veranderen.’

Een duizendpoot, zo zou je cultureel ondernemer met groot filmhart Maureen Prins kunnen noemen. Noord-Brabant is haar uitvalsbasis, de wereld de plek om haar films en ideeën te lanceren. Zo ontwikkelde ze de Solar Cinema, een bioscoop op zonne-energie, waarvan een aantal nog wereldwijd rondtoert, en doorkruiste ze Tilburg met een pop-up bioscoop. Projecten, zo zegt ze zelf, die zich ontpopten vanuit de randen van het cultuursysteem. Inmiddels is Prins betrokken bij verschillende film- en talentontwikkelingstrajecten in haar provincie. Als directeur van BROET, een organisatie gesteund door cultuurfondsen, runt ze een broedplaats voor talentvolle filmmakers in Eindhoven. Daarnaast is ze een van de coördinatoren van het Next Talent Program bij Playgrounds, een platform voor bewegend beeld. ‘We werken met partners vanuit de hele keten, van producenten tot distributeurs, om talenten van hier verder te brengen.’ Screen Talent NL is nog zo’n regionaal initiatief waar ze zich hard voor maakt. Een samenwerkingsverband met partners in Limburg, Noord-Brabant en Groningen,

Groepsfoto van regisseurs/ scenaristen en producenten geselecteerd voor het regionale ontwikkel- en film-productietraject *Het Beloofde Land*

Friesland en Drenthe, die samen lokaal talent in de filmsector verenigen. Wat ze ook aanpakt, bij Prins is de missie leidend: ‘Een goed, bruisend vestigingsklimaat creëren voor de makers op de plekken waar ze wonen.’ Want samen, zegt Prins, vormen al die initiatieven de filmstem van de rest van het land: ‘oftewel, alles buiten de Randstad’.

In de Randstad zit de filmindustrie bij elkaar. Daar clusteren de regisseurs, geluidstechnici, producenten en gaffers samen; en met hen de subsidiestromen en investeerdersgelden, vertelt Prins. Maar makers wonen door het hele land, en voor veel van hen is het nog altijd lastig om aansluiting met die filmindustrie te maken. Wie een goed vestigingsklimaat wil door heel Nederland, zal kritisch naar het systeem moeten kijken, want daar ligt de oorzaak. Zaken moeten op de schop, zegt ze: ‘Gelden, fondsen en producties zullen ook naar elders moeten gaan. Want zolang de gehele industrie van crew tot cast gevestigd is in Amsterdam, vindt men een film opnemen verder dan 45 minuten buiten de ring al snel te duur. Of, zoals ze het probleem wel vaker samenvat: ‘Zo lang de treinreis van Amsterdam naar Eindhoven nog steeds langer is dan andersom, is er werk aan de winkel.’

Is het Prins alleen om de fondsen en rijks-subsidies te doen? Nee, het gaat haar ook om representatie, zegt ze. Diversiteit en inclusie betekenen ook dat je verhalen te zien krijgt die zijn geworteld in een ander deel van het land. ‘Dat een film wordt gedraaid in Tilburg of Eindhoven en kijkers weer eens iets anders te zien krijgen dan de grachtengordel.’ Want alleen zo wordt film een plek waarin iedereen zich kan herkennen en waarbij ook een maker uit Noord-Brabant weet prima in de industrie te kunnen werken.

Interessant is dat de streamingdiensten die regionale blik steeds meer toelaten. Zo steunt Netflix het Next Talent Traject: ‘Daar hebben ze meer interesse in nieuwe stemmen en lokale verhalen en hun oorsprong’. Mede door die aanmoediging heeft het samenwerkingsverband nu als pilotproject een *writersroom* voor scenario-schrijvers uit het zuiden.

Een open blik, gericht op de potentie van makers door het hele land, zou ook het geïnstitutionaliseerde cultuursysteem niet misstaan, aldus Prins. ‘Het liefst zit ik, zoals bij Playgrounds en BROET, tussen de creatieve industrie en wat ik voor het gemak de meer gesubsidieerde cultuursector noem, in. Een gebied waar bijvoorbeeld animatoren en game-designers samen met traditionele filmmakers aan de slag gaan. Want daar wordt het interessant!’ De creatieve industrie mengen met die fondsen-kunsten, laat dat nu precies iets zijn waar ze in Brabant al mee experimenteren. ‘Tja, als er niet genoeg fondsen zijn moet je het toch gewoon zelf doen?’

Nieuwe makers

‘Samen met nieuwe Nederlanders het cultuursysteem bestormen en misschien ook wel veranderen.’

Samen kunst maken, bekijken en bediscussiëren. Maar ook samen de bureaucratie van een subsidieaanvraag navigeren en toegang tot het Nederlandse culturele landschap forceren; bij SALWA doen ze het allemaal. Salwa betekent troost in het Arabisch, dat wat geluk of plezier brengt. Het verwijst naar iets dat je zorgen verlicht. En dat is wat de stichting wil doen voor migrantenkunstenaars of makers die nieuw zijn in Nederland, legt directeur Riad Salameh uit. ‘Wij ontwerpen programma’s voor beginnende kunstenaars met een migratieachtergrond, die een ingang bieden voor deze opkomende makers in de Nederlandse culturele scene.’

Zelf gevormd als maker en curator in Libanon, weet Salameh hoe het is om naar een nieuwe plek te komen en je te moeten verhouden tot een onbekend cultureel systeem. Ook zijn ervaring als onderzoeker en kunstenaar in Oostenrijk, Denemarken en Polen zet hij in bij het Amsterdamse SALWA, een plek, zoals hij zelf zegt voor ‘community building’. ‘We zijn een tussenin-ruimte, een plek voor mensen die zich in een transitieperiode in hun leven bevinden; vluchtelingen, net afgestudeerde migranten, nieuwe Nederlanders. Ik kom uit Libanon en Yara Said, zij is een van de oprichters, uit Syrië. We hebben heel veel gemeenschapsleden uit wat je het mondiale zuiden zou noemen; wat we delen is die transitie-ervaring. We delen het gevoel dat we een thuis willen bereiken, een thuis weg van huis.’

SALWA's
Gathering 01:
*All Good Things
Must Begin:
Roots and Routes,*
Anna & Saja,
Brunch
performance,
Goethe Instituut,
Amsterdam,
13 maart, 2022.
Fotografie:
Shailoh Phillips

Bij SALWA kunnen makers terecht voor een plek om hun werk te laten zien maar ook voor artistieke of juist praktische cursussen en contacten. Een tienweekse workshop, speciaal voor pas afgestudeerden, helpt hen om hun eerste stappen als professioneel kunstenaar te zetten; van fondsen aanschrijven tot het vinden van je artistieke stem. ‘Want het vertrouwen vinden om te kunnen zeggen, “ja ik ben een kunstenaar”, is vaak de eerste stap.’ En dan natuurlijk hop, de wijde wereld van het Nederlandse cultuursysteem in: ‘We willen geen poortwachters voor migrantenkunstenaars zijn – dus is het zaak onze leden te linken aan belangrijke spelers in de scene.’ SALWA werkt samen met bijvoorbeeld het Duitse cultuur- en taalinstituut Goethe-Instituut, en tentoonstellingsruimtes Framer Framed en W139. ‘Ook kunstenaars “van ons” komen dus op dit soort plekken terecht. En dat is belangrijk, want zo krijgt de migrantenervaring ook binnen het meer geïnstitutionaliseerde systeem een plek.’

Toch plaatst Salameh hier ook een kanttekening bij, want onderdeel zijn van het systeem is in zijn ogen ook niet alles. Zeker, benadrukt hij, Nederland kent mooie kansen voor kunstenaars en een, wat hem betreft, toegankelijk subsidiesysteem: ‘Denk alleen al aan de mogelijkheid om in het Engels een subsidieaanvraag te doen – dat is echt best uniek en heel belangrijk voor onze gemeenschap.’ Maar als je er eenmaal bent, geland in de scene, blijkt het systeem niet erg duurzaam. ‘Het vereist dat je voortdurend doorgaat; je aanpast en meegaat in het model van de subsidie-eisen. Je moet voortdurend produceren en hebt weinig tijd voor reflectie.’

Het aanvragen van financiering, het vinden van een expo-ruimte, toelating doen voor een residentie of beurs; voor sommigen is het een voortdurend rad, dat je ook gevangen kan houden, vindt Salameh. ‘Eenmaal binnen moet je doorgaan. Bij SALWA is daarom de ruimte

voor het experiment, het nadenken, het samen-komen zonder te moeten netwerken. Voor een kunstenaar is dat minstens zo belangrijk.’

De diverse buurt

‘Hier, in de postkoloniale migrantenwijk, een wereld buiten de instituten, wordt de cultuur van de toekomst gecreëerd.’

Een museumbezoek hoeft niet altijd voor Malique Mohamud. ‘Ik ga liever een broodje eten, een beetje rondlopen, met mensen praten, verhalen horen.’ Want juist tijdens zo’n wandelingetje, door Rotterdam-Delfshaven bijvoorbeeld, zijn eigen buurt, komt Mohamud vaak meer cultuur tegen dan binnen de muren van een officiële kunstinstelling.

Wat is culturele kennis en waar vind je het? Het zijn vragen die Mohamud, ontwerper en hiphop futurist, continu bezighouden. Cultuur en kennis van cultuur zitten niet alleen bij het systeem, bij de geijkte instituties, zegt hij. Echte, geleefde culturele kennis, die zit in de buurten van steden. In het sociale weefsel van een avondwinkel, voetbalveldje of buurtplein. Het zit in de straattaal die daar wordt gebezigd of ligt verscholen in gebruiksvoorwerpen zoals een Marokkaanse suikerkegel.

Samen met Concrete Blossom, het design- en mediacollectief waar Mohamud artistiek leider van is, probeert hij die cultuur te vangen, te gelde te maken. Dat doet hij onder meer in The Niteshop, een avondwinkel, museum, kunst- en kenniscentrum ineen waar de rijkdom van de Rotterdamse buurt naar boven wordt gehaald en van culturele context voorzien.

Klinkt dat nog wat vaag? Mohamud lacht. ‘Tja, het is een parallelle wereld, één buiten het systeem om, die vang je niet zomaar.’ Maar hij wil het best concreter maken hoor. Wat dacht je van een ontwerpend onderzoek van Concrete Blossom voor een nieuw buurtplein, daarin komt de cultuur van de wijk, ‘fringe kapitaal’ zoals Mohamud het noemt, op alle mogelijke manieren tot uiting. ‘Neem zonnebloempitten, in verschillende gemeenschappen worden die gekauwd. Het is een sociale bezigheid, een sociaal bindmiddel. Loop je hier langs een bankje, dan zie je overal schilletjes liggen. De één zal zeggen, afval. Een ander denkt: hey, hier hebben mensen gechilld, gebruik gemaakt

van de omgeving.’ Samen met onderzoekers en ontwerpers uit de wijk is de zonnebloempit gebruikt in een patroon voor het hekwerk op het plein. ‘Daarmee zegt het plein iets over wat de stad vandaag de dag is. Materieel en immaterieel erfgoed zijn verwerkt in het ontwerp.’

In buurten als Rotterdam-Delfshaven, wordt cultuur gemaakt en geleefd. Maar het is een vorm van cultuur die zich afspeelt buiten de kaders van de geïnstitutionaliseerde kunst- en cultuurwereld en daardoor niet altijd wordt begrepen of op waarde geschat. ‘De publieke instituten hebben vaak het geld, bepalen het beleid, maar ze hebben geen idee wat er in de “postkoloniale” buurt gebeurt.’ Zonde, zegt Mohamud, want die culturele rijkdom kan van betekenis zijn. Het is deze kennis die kan helpen om antwoorden te formuleren op prangende kwesties als de groter wordende armoedekloof en klimaatverandering.

Denk aan de urban culture, of hiphopcultuur die wij inmiddels allemaal kennen: ‘Die cultuur is een mondiaal fenomeen geworden. De plek waar die cultuur in Nederland wordt geproduceerd, stellen wij centraal.’ En die plek, waar Mohamud vanuit werkt, omschrijft hij als een tussenruimte. Een vacuüm tussen bewoners met een migratieachtergrond en de culturele elite en instituties in. ‘De ideeën en interventies die ontstaan in de tussenruimte gaan uit van de buurt en het fringe kapitaal dat er ontstaat. Hier staan de mensen centraal die het hardst worden getroffen door de groter wordende kloof.’ Het is de kennis van deze mensen die Concrete Blossom inzet om het publieke domein opnieuw te verbeelden. ‘Maar dan zonder mee te moeten in het systeem.’ Dus geen diversiteits- of inclusietrajecten, ‘want dat gaat te vaak over vorm en te weinig over inhoud’. Nee, wie wil weten waar cultuur wordt geleefd, komt maar naar de tussenruimte toe, want daar gebeurt hét. •

Sarah Haaij

is redacteur van *Boekman* en freelance journalist. Ze maakt verhalen over mensenrechten, cultuur en het zoet en zuur van een globaliserende wereld